

Transcript 'Het Voorgesprek'

Aflevering 1: Hanna Bervoets

Welkom bij het Voorgesprek. Een podcast van Wintertuin2021, het literaire festival dat jaarlijks in Nijmegen plaatsvindt. In drie delen bespreekt schrijver en psycholoog Marjolein Visser met haar gasten de kracht van fictie. In het Grote Gesprek op 27 november in Doornroosje in Nijmegen zullen de drie gastauteurs vervolgens live met elkaar in gesprek gaan. Vandaag deel 1: het Voorgesprek met Hanna Bervoets.

Marjolein: Hallo, mijn naam is Marjolein Visser, en voor de reeks 'fictie als gids' spreek ik in de aanloop naar het Wintertuinfestival in drie voorgesprekken met drie schrijvers met drie verschillende specialiteiten: schrijver en cultuurhistoricus David van Reybrouck, vooral bekend om zijn literaire non-fictie; schrijver en filosoof Connie Palmen, vooral bekend om haar fictie gebaseerd op waargebeurde events en bestaande personen; maar we trappen deze reeks af met een schrijver met een andere specialiteit, eigenlijk heel veel specialiteiten, Hanna Bervoets. Zij studeerde Media & Cultuur, Journalistiek en Research, ze publiceerde recensies, essays en prachtige columns in *Volkskrant Magazine*. Maar we kennen haar vooral van haar fictie – tenminste, ik ken haar vooral van haar fictie, zoals ik me die als kind voorstelde: ze maakt hele rijke werelden met veel fantasie waarin van alles mogelijk is. Ze schreef romans, maar ook bijzondere toneelstukken, bijvoorbeeld over de effecten van het gebruik van nieuwe technologieën. Voor haar werk ontving zij onder meer de Opzij Literatuurprijs en de Frans Kellendonkprijs en afgelopen jaar schreef zij het Boekenweekgeschenk. Ik ben vereerd om je te spreken, Hanna Bervoets.

Hanna: Dankjewel.

Marjolein: Heel leuk om je te spreken vandaag. Ik zou heel graag in dit voorgesprek met je praten of eigenlijk samen uitzoeken waarom jij zoveel fictie schrijft. Maar eigenlijk ook waarom je er zo goed in bent, waarom het bij je past en waarom je het kiest. Mijn eerste vraag is dan ook: wanneer besepte je, ik heb iets met verhalen verzinnen?

Hanna: Oe ja, als kind al. Super cliché, maar ik vond laatst een schriftje terug. Mijn moeder ging verhuizen naar Almere, dus toen moest ik al mijn rotzooi meenemen en toen vond ik zo'n verhalenschriftje terug van toen ik een jaar of tien was en dat stond al vol met dingen en, 'thema's' is een te groot woord, maar wel dingetjes die later nog terug zouden komen, in mijn boeken zelfs...

Marjolein: Zoals wat?

Hanna: Qua structuur bijvoorbeeld, ik had een verhaaltje geschreven zo van 'maandag, dinsdag, woensdag', de dagen van de week. Dat heb ik ook in mijn debuutroman gedaan dus dat vond ik heel grappig om te zien, ik was het allang vergeten. Heel simpel natuurlijk. Maar ik stond er als kind bekend om, ik was dat kind dat van schrijven hield, dat heb ik altijd een beetje meegenomen.

Marjolein: En je hebt ook ontzettend veel gemaakt, je bent ontzettend productief. Ook op het gebied van non-fictie bijvoorbeeld, door je zeer bijzondere columns. Je kan dus ook iets anders; toch kies je vaak voor fictie. Waarom is dat, denk je?

Hanna: Ik heb hier natuurlijk over nagedacht, voor dit gesprek ook. Toch voelt dit niet echt als een keuze omdat ik nooit momenten heb waarop ik ga zitten nadenken, OK ga ik fictie maken, ga ik non-

fictie maken of ga ik autofictie maken. Het is voor mij echt een vanzelfsprekendheid, dus ik heb ook niet echt argumenten zoals je zou hebben wanneer je getwijfeld hebt van zal ik dit doen, zal ik dat doen, wat zijn de voors en tegens. Die heb ik eigenlijk niet. Wel toen ik, zoals je al zei, een master Research en Journalistiek deed, toen heb ik een jaar lang gefreelanced voor verschillende bladen, waaronder het *Volkskrant Magazine*, waarvoor ik niet alleen columns schreef maar ook lange rapportages waarin ik dan graag 'literaire technieken' gebruikte. Dus op een gegeven moment heb ik er wel voor gekozen me meer op boeken te gaan richten. Maar dat die boeken fictie zouden zijn, dat was eigenlijk een vanzelfsprekendheid. Het was dus meer een keuze: ga ik me nou volledig op die boeken storten of blijf ik ook nog in de journalistiek werkzaam. Ik zag de non-fictie altijd voor me in de vorm van echt een artikel, een kort verhaal. Maar uiteindelijk heb ik voor de boeken gekozen, en de roman, omdat ik gewoon een beetje lui ben en niet van research houd. Of ja, ik houd wel van research, maar ik houd niet van mensen bellen, dat was ook altijd een probleem in mijn journalistieke opleiding, hele erge belangst, dat je dan zomaar moet bellen en dat je afhankelijk bent voor je informatie van andere partijen. En ja, bij fictie mag je alles zelf verzinnen, wat niet betekent dat ik helemaal geen research doe, maar daar ben je veel onafhankelijker en vrijer in. Dus je zou zeggen een hang naar onafhankelijkheid, maar je zou ook kunnen zeggen een voorkeur voor luiheid.

Marjolein: Toch zie ik, als ik denk aan het woord 'luiheid' niet direct jou voor me. Maar laten we een voorbeeld nemen waar volgens mij research niet per se nodig zou zijn, het boek *Welkom in het Rijk der zieken*. Een heel bijzonder, mooi boek over een man met het Q-koorts vermoeidheidssyndroom, met veel symboliek erin. Nu heb jij zelf EDS, een chronische ziekte, een bindweefselaandoening als ik het goed zeg?

Hanna: Ja, ik noem het zelf geen ziekte. Bij een ziekte denk ik meer aan iets wat je treft van buitenaf, een bacterie of een virus, maar het komt voort uit een genetische afwijking dus het is een 'bouwfoutje'. Ik ben er mee geboren, dus ik zeg inderdaad aandoening.

Marjolein: Jij hebt daar op dagelijkse basis last van, jij ervaart daar pijn van. En dat lees je ook terug in het boek, maar dan bij een man met Q-koorts vermoeidheidssyndroom. Waarom heet de belangrijkste persoon in het boek niet Hanna en gaat het niet over jouw eigen leven, waarom heb je dat in een fictievorm gegoten?

Hannah: Wat ik wilde doen met het boek was een boek schrijven over het thema chronisch ziek zijn. Er zijn veel boeken over ziek zijn maar die kennen vaak een vast stramien: iemand krijgt een diagnose, iemand wordt zieker, of weer beter, of gaat dood. Maar een aandoening die eigenlijk geen einde kent, laat zich veel moeilijker in een narratief vangen. Dus daar lag voor mij de uitdaging in. In mijn eigen leven heb ik verschillende revalidatietrajecten gedaan, ik ben veel in aanraking gekomen met mensen met andere aandoeningen zoals reuma, migraine, mensen die herstellende zijn van kanker of daar nog steeds veel vermoeidheidsklachten van ondervinden. En wat die mensen gemeen hadden was eigenlijk twee typen klachten: vermoeidheid en pijn. Met vermoeidheid heb ik zelf gelukkig wat minder ervaring, met pijn heb ik wel ervaring, maar ik wilde een boek maken dat zo veel mogelijk mensen zou aanspreken en een breder verhaal zou vertellen dan het verhaal over één aandoening. En het Q-koorts vermoeidheidssyndroom is een aandoening waarbij zowel pijn als vermoeidheid een grote rol speelde. Daarnaast had het een beetje een Hollands tintje, wat ik interessant vond. In Nederland is de grootste uitbraak van Q-koorts ter wereld geweest - dat weten veel mensen niet - en in deze zin is het ook een soort van geschiedschrijving, een vorm van iets wat veel mensen niet zien, laten zien. Dus zo ben ik daar op gekomen. En ik heb eigenlijk geen moment getwijfeld of ik over mijn eigen aandoening zou schrijven, dat was helemaal niet *im Frage*. Dat zou ik eigenlijk nooit doen, dat paste helemaal niet bij het doel dat ik had bij dit boek. Het thema fascineert

me wel, duidelijk omdat ik er zelf mee te maken heb, maar het ging mij om dat thema en het delen van een bredere ervaring, niet om het delen van mijn specifieke ervaring.

Marjolein: Het is grappig dat je dit zegt, want in *Een modern verlangen* en ook in *Wat wij zagen* worden er ook heel veel personages opgevoerd, omdat je zegt, dat het breder gedragen is dat vind ik belangrijk, en wat me opviel in die twee boeken is dat de personages die jij aandraagt zich vaak op een bepaalde manier alleen lijken te voelen, soms moeilijk contact maken of niet precies het contact kunnen maken dat ze willen. En toen dacht ik: het lijkt alsof jij ook een soort empathisch schrijfdoel hebt, alsof jij het voor ze wilt doen. Herken je je daarin?

Hanna: Grappig. Dat empathische herken ik wel, en ik ben ook blij dat je dat zegt want iedereen haalt uit een roman wat hij zelf wil en dat is ook geweldig, maar soms zijn er mensen die denken dat ik een beetje gniffel om een personage, of dat ik ze cynisch of ironisch neerzet. Wat ik dan interpreteer als dat ik ze belachelijk maak, dat bedoelen mensen misschien helemaal niet maar dat raakt me dan wel, omdat ik bijna altijd heel erg houd van mijn personages, ik wil ze begrijpen en ik wil dat mijn lezers ze gaan begrijpen. En ook al maken ze misschien verkeerde keuzes, dat de lezer ook die keuzes begrijpt en misschien een beetje van ze gaat houden. En als de lezer niet van ze gaat houden, tenminste over ze na gaat denken.

Marjolein: Ik kan me voorstellen dat, zeker in vergelijking met non-fictie, waarin je andere mensen, bestaande personen erbij haalt, of fictie gebaseerd op echte mensen of waargebeurde events, dat je bij fictie ook de controle wat meer zelf in handen houdt. Speelt dat nog een rol in je werk, dat je denkt: het gaat niet over mij, het gaat eigenlijk niet over iemand, dat je dat altijd als een soort disclaimer kunt gebruiken?

Hanna: Het is meer verstoppen. Ik denk eigenlijk dat autobiografische fictie, tenminste fictie die zo wordt genoemd, en dat wat ik maak, een soort twee-eiige tweelingen zijn, en niet per se negatieven van elkaar. En dat iemand als Connie, die ook in deze reeks zit, een schrijver die ik enorm bewonder, dat die helemaal niet iets heel anders doet dan ik. Maar ik verstop me misschien meer achter personages. Uiteindelijk zijn er zat personages die ongeveer denken hoe ik denk - niet allemaal - en er zitten zat dingen in die ik ook meegemaakt hebt, er zitten gebeurtenissen in, maar die ontleen ik dan vaker, bijvoorbeeld de Q-koorts epidemie is gewoon gebeurd, dat is niet iets wat ik heb meegemaakt, maar een ware gebeurtenis-

Marjolein: In het Boekenweekgeschenk is de hoofdpersoon Kayleigh ook een jonge vrouw, net als jij, met een relatie met een andere vrouw. Er zijn soms gelijkenissen dat ik denk nou, misschien...

Hanna: Zeker, Kayleigh is wel tien jaar jonger, maar voor Kayleigh heb ik wel aan mezelf gedacht als puber. Ik vind Kayleigh heel onvolwassen in haar emotionele leven en dat was ik dan toen ik achttien was, dus daar heb ik zeker delen van mezelf in gestopt. Maar ook een boek als *Ivanov* heeft een mannelijke hoofdpersoon maar wel een homoseksuele man ja, we delen onze geaardheid, dus je deelt toch iets met het personage. Dat zoek ik altijd wel op. In de ik-boeken die ik heb geschreven, heb ik volgens mij zelden echt iemand opgevoerd die ik niet begrijp. Soms dan lees ik wel eens over iemand die ik niet begrijp, in de krant bijvoorbeeld, die zegt dit en dit en dat begrijp ik dan eigenlijk niet. Als ik het niet begrijp dan zou ik het ook moeilijk vinden om erover te schrijven.

Marjolein: Dan heb je wel begrip voor heel veel verschillende mensen, want je voert er heel veel op in al die boeken die ik van je heb gelezen de afgelopen tijd. Wat me opviel, bijvoorbeeld in *Een modern verlangen* (voor de luisteraars die het niet kennen: dat bevat verschillende verhalen) over dat verstoppen, wat je net zei, dat de personages vaak zeer veel gevoel overbrengen, dat er veel passie is, soms is het lyrisch en grappig, en je voelt echt dit is direct uit het hart. En nadat ik die

boeken heb gelezen en nadat ik het Boekenweekgeschenk heb gelezen, daarna zag ik pas voor het eerst interviews met jou en toen was je heel anders dan ik had verwacht. Je kwam in het echt op mij – en ik ben natuurlijk ook maar één persoon maar - wat meer verlegen over, je overdacht vaak je antwoorden, volgens mij doe je dat nu ook, je bent echt bewust om het goed te doen. Is dat fictie schrijven voor jou ook niet een soort vrijplaats om die andere kant van jezelf los te laten?

Hanna: Ik zie dat helemaal niet als een andere kant.

Marjolein: Nee?

Hanna: Ik ben geloof ik ook niet zo verlegen. Wel doordacht en analytisch, maar veel van mijn personages volgens mij ook wel. Ik ben wel blij dat je het zegt want ik denk altijd 'lijken ze niet te veel op mij, lijken ze niet teveel op elkaar', maar dat valt dus wel mee.

Marjolein: Je voelt wel dat je je heel erg invoelt. Ik bedoel, ik denk uiteraard dat jij dat bent, het komt uit jouw ziel en zaligheid maar ik dacht helemaal niet: o, hier heb je nog zo'n personage dat aan tafel zit te praten. Maar het is dus ook niet zo, want in het Boekenweekgeschenk *Wat wij zagen* wordt de volgende zin gezegd door hoofdpersoon Kayleigh: 'Misschien komen vragen nooit voort uit een interesse in de ander, eerder uit nieuwsgierigheid naar de levens die we zelf zijn misgelopen.' En toen vroeg ik me af, zou dat voor jou ook een motief zijn om je in te leven in zoveel verschillende personages, uit die nieuwsgierigheid naar levens die je bent misgelopen. Maar misschien zijn die levens dan toch niet zo anders, als ik je zo hoor?

Hanna: Ik verplaats me altijd in mijn personages dus het voelt ook een beetje soms alsof ik acteer. Maar acteren doe je vaak met je eigen emoties en je eigen ervaring en je eigen ideeën over hoe mensen zich gedragen. Maar ik plaats mijn personages natuurlijk op een plek en in een sociale kring die soms lijkt op de mijne maar net iets anders is. Dus in die zin is misgelopen misschien niet het goede woord, maar het is een manier om nog een ander leven te leiden inderdaad. Dat is wel echt waar. Het is grappig want ik heb Zomergasten gedaan, misschien refereerde je daar net aan met die interviews, en daar had ik een fragment uit *The Hours* gekozen met Virginia Woolf (of eigenlijk had de redacteur gesuggereerd dat dat het juiste fragment was uit de film) en daarin zegt haar zus als zij verzonken is in gedachten - hoewel schrijvers dat volgens mij *nóit* zijn in gezelschap, het is niet zo dat ik in gezelschap een boek aan het schrijven ben – maar goed haar zus zegt over haar: *She has many lives*. Mijn reflectie op dat fragment ging destijds helemaal niet over wat er werd gezegd; ik ging meer in op hoe die film in elkaar zit, maar achteraf dacht ik oh, dat heeft die redacteur toen eigenlijk voor mij best goed uitgezocht. Eigenlijk is het zo banaal, zo simpel: eigenlijk vind ik het superfijn om 'many lives' te hebben en om als ik schrijf toch weg van mezelf te zijn, en er toch nog steeds te zijn. Dat klinkt een beetje vaag, daar houd ik niet zo van, als dingen vaag klinken. Maar zo is het wel denk ik.

Marjolein: En heb je die 'many lives' ook in je eigen leven, heb je het gevoel dat je daarin ook soms experimenteert met verschillende kanten van jezelf, of is dat echt toebedeelt aan het schrijven?

Hanna: Nee, dat zit echt in het schrijven denk ik. Ik vind het heel moeilijk om mezelf een houding te geven buiten mijn vertrouwde kring. Niet in een interview ofzo, want dan weet ik wat er verwacht wordt en jij en ik hebben nu een rolverdeling en ik kan dit wel. Maar als ik ergens kom buiten mijn vertrouwde kring, vind ik het moeilijk om me heel anders te gaan gedragen en dan ervaar ik wel ongemak omdat ik het idee heb dat de manier waarop ik me bij mijn vrienden gedraag ongepast is voor een andere kring. Ik ben kortom niet zo heel goed volgens mij in het schakelen van persona's. Naja, ik zit nu echt te doen alsof ik constant buiten mijn comfortzone treed, maar dat is eigenlijk nooit zo, ik moet eigenlijk gewoon denken aan die ene keer toen ik een lezing gaf voor een

universiteit en toen backstage stond met allemaal hoogleraren en toen geen aansluiting had, maar je vroeg of ik experimenteer met rollen spelen en dat doe ik zeker niet bewust, dat vind ik best wel moeilijk.

Marjolein: Je hebt ooit eens gezegd: een verhaal is altijd het resultaat van wie je bent. Als jij jouw boeken, jouw verhalen bij elkaar zou leggen, wat zou volgens jou dat laten zien?

Hanna: Ja, echt geen idee. Daarom vind ik het leuk wat jij er allemaal uit haalt. Want net zei jij dingen over personages dat ze niet zo goed zouden kunnen communiceren en dat ik dat dan voor ze doe en daar heb ik helemaal niet over nagedacht toen ik ze schreef. Dus dat vind ik dan heel leuk, ik denk dat een ander dat veel beter kan zeggen.

Marjolein: Wij moeten alweer bijna gaan afsluiten, jammer, ik heb nog allemaal vragen, maar die gaan wij bespreken, misschien wel op 27 november. Dan spreken wij elkaar, maar ook Connie Palmen en David van Reybrouck, en praten we ook een beetje na over alle drie de voorgesprekken waar dit er een van is. Wat verwacht je van dat gesprek?

Hanna: Ik verwacht dat we er toch wel op uitkomen dat in ieder geval fictie en autofictie, en misschien ook wel non-fictie, dat dat los van praktische zaken niet zo veel verschilt. Dat fictie eigenlijk veel autobiografischer is dan het lijkt en autofictie veel meer verzonnen. Ik denk dat we daarop uitkomen, dat het best wel dicht bij elkaar ligt.

Marjolein: We gaan het zien, op 27 november. Hanna Bervoets, dankjewel!

Hanna: Leuk, dankjewel!

Dank voor het luisteren naar het Voorgesprek met Hanna Bervoets. Kijk op wintertuinfestival.nl voor de gehele programmering van het Wintertuinfestival. Link in de shownotes.